

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1959 – 50 - 2009

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ

της προσφυγής αριθ. 24598/06

που κατατέθηκε από τον **Ρ.Ε.Ε**

κατά της Ελλάδας

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα), συνεδριάζοντας στις 24 Σεπτεμβρίου 2009 σε τμήμα αποτελούμενο από τους:

Nina Vajić, *πρόεδρος,*

Χρήστο Ροζάκη,

Anatoly Kovler,

Elisabeth Steiner,

Khanlar Hajiyev,

Giorgio Malinverni,

Γιώργο Νικολάου, *δικαστές,*

και τον André Wampach, *βοηθό γραμματέα τμήματος.*

Λαμβάνοντας υπόψη την πιο πάνω αναφερόμενη προσφυγή που κατατέθηκε στις 9 Ιουνίου 2006,

Λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν από την εναγόμενη κυβέρνηση και εκείνες που κατατέθηκαν σε απάντηση από τον προσφεύγοντα,

Αφού διασκέφθηκε, εκδίδει την ακόλουθη απόφαση:

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

Ο προσφεύγων, κ. **Ρ.Ε.Ε**, είναι έλληνας υπήκοος, ο οποίος έχει γεννηθεί το 1942 και κατοικεί στην Πέλλα. Εκπροσωπείται ενώπιον του Δικαστηρίου από την κ. Ι. Κούρτοβικ, δικηγόρο Αθηνών. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της,

τον κύριο Σ. Σπυρόπουλο, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και την κυρία Σ. Τρέκλη, δικαστική αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

A. Οι συνθήκες της υπόθεσης

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, όπως εξετέθησαν από τους διαδίκους, μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

Το 1973, ο προσφεύγων χειροτονήθηκε ιερέας της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδας. Το 1992, εντάχθηκε στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Μακεδονίας, η οποία είναι η επίσημη Εκκλησία της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Στην συνέχεια, η Ελληνική Εκκλησία της Ελλάδας τον καθαίρεσε από το σχήμα του.

Από το 1997, ο προσφεύγων ζήτησε επανειλημμένα από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων την άδεια να εγείρει έναν οίκο προσευχής με το όνομα «*Αγία Ζλάτα*», μία μάρτυρα της Εκκλησίας της Μακεδονίας, προκειμένου να ικανοποιήσει τις θρησκευτικές ανάγκες εκείνων που «ανήκουν στο έθνος των Μακεδόνων» και να μπορούν να τελέσουν την λατρεία στην μητρική γλώσσα τους, ήτοι την μακεδονική. Οι αιτήσεις του (των 28 Απριλίου και 15 Ιουλίου 1997, 14 Ιουνίου 1999, 2 Φεβρουαρίου 2000, 8 Αυγούστου 2002) είτε απορρίφθηκαν είτε έμειναν αναπάντητες. Οι απορριπτικές αποφάσεις στηρίζονταν στο γεγονός ότι η ελληνική έννομη τάξη δεν αναγνώριζε «μακεδονική εθνική μειονότητα» (αλλά μόνον θρησκευτικές κοινότητες που έχουν διαφορετικό δόγμα από εκείνο της κυρίαρχης θρησκείας), ότι ο προσφεύγων είχε καθαιρεθεί από το σχήμα του στην Ορθόδοξη Εκκλησία για σοβαρές παραβάσεις του κανονικού δικαίου και δεν είχε λάβει την άδεια της αρμόδιας εκκλησιαστικής αρχής (εν προκειμένω του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης).

Το 1999, ο προσφεύγων κατασκεύασε μία οικία πάνω σε ένα οικόπεδο του οποίου είχε την κυριότητα. Είχε λάβει προηγουμένως μία άδεια που του επέτρεπε να κατασκευάσει μία αγροτική αποθήκη με υπόγειο, η οποία στην συνέχεια μετατράπηκε σε άδεια για τόπο συγκέντρωσης.

Κατά τον προσφεύγοντα, το υπόγειο της κατοικίας του χρησιμοποιήθηκε ευκαιριακά ως τόπος συνάντησης των μελών της οικογενείας του για να επιδοθούν σε εγκώμια και προσευχές στην μακεδονική γλώσσα και σύμφωνα με το τελετουργικό του ορθοδόξου δόγματος.

Στις 28 Αυγούστου 2003, ασκήθηκε ποινική δίωξη κατά του προσφεύγοντος στην βάση του άρθρου 1 του νόμου 1363/1938, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 1672/1939. Ειδικότερα, αυτός κατηγορήθηκε διότι «δημιούργησε και χρησιμοποίησε έναν οίκο προσευχής για θρησκευτικές τελετές των πιστών ενός άλλου δόγματος και ειδικότερα της ‘Αυτόνομης Εκκλησίας της Οχρίδας και της Μακεδονίας’, ενός θεσμού που δεν αναγνωρίζεται από τις άλλες Εκκλησίες.»

Η ακροαματική διαδικασία έλαβε χώρα στις 11 Μαΐου 2004. Ο προσφεύγων υποστήριξε ενώπιον του Πλημμελειοδικείου της Αριδαίας ότι το υπόγειο της κατοικίας του δεν συνιστούσε «ναό», ότι οι προσευχές και τα εγκώμια προορίζονταν μόνον για τον στενό κύκλο της οικογενείας του και ότι ουδέποτε καταλήφθηκε ενώ ιερουργούσε μία θρησκευτική τελετή.

Την ίδια ημέρα, το Πλημμελειοδικείο Αριδαίας τον καταδίκασε σε φυλάκιση τριών μηνών μετατρέψιμη σε χρηματική ποινή προς 4,40 ευρώ την ημέρα (απόφαση αριθ. 492/2004). Το δικαστήριο έκρινε ότι ο προσφεύγων είχε μετατρέψει την αποθήκη σε τόπο λατρείας, χωρίς να έχει λάβει την απαραίτητη άδεια.

Ο προσφεύγων άσκησε έφεση και η ημερομηνία της ακροαματικής διαδικασίας ενώπιον του Εφετείου Έδεσσας ορίστηκε για τις 14 Δεκεμβρίου 2005.

Στις 16 Ιουνίου 2005, το Ελληνικό Κοινοβούλιο ψήφισε τον νόμο 3346/2005. Στις 13 Δεκεμβρίου 2005, δυνάμει του άρθρου 32 του νόμου αυτού (βλέπε πιο κάτω «Το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο»), η επιβληθείσα στον προσφεύγοντα ποινή παραγράφηκε και η υπόθεση τέθηκε στο αρχείο.

B. Το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο και η πρακτική

Το άρθρο 32 του νόμου 3346/2005 έχει ως εξής:

«1. Επιβληθείσες ποινές με αποφάσεις που έχουν εκδοθεί μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος διάρκειας μέχρι έξι μηνών, εφόσον δεν έχουν καταστεί αμετάκλητες και δεν έχουν οπωσδήποτε εκτιθεί μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος νόμου, παραγράφονται και δεν εκτελούνται, υπό τον όρον ότι ο καταδικασθείς δεν θα υποπέσει μέσα σε δεκαοκτώ μήνες από τη δημοσίευση του νόμου αυτού σε νέα από δόλο προερχόμενη αξιόποινη πράξη, για την οποία θα καταδικασθεί αμετάκλητα οποτεδήποτε σε ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτερη των έξι μηνών. Σε περίπτωση της καταδίκης ο

καταδικασθείς εκτίει αθροιστικά, μετά την έκτιση της ποινής και τη μη εκτιθείσα (...).

2. Οι μη εκτελεσθείσες κατά την παράγραφο 1 αποφάσεις τίθενται στο αρχείο με πράξη του αρμόδιου εισαγγελέα (...).»

Στην εγκύκλιο της 5 Ιουλίου 2005, την οποία απηύθυνε στους εισαγγελείς εφετών και πρωτοδικών, ο αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου διευκρίνισε ότι, αν ο ιδιώτης είχε καταδικαστεί αμετάκλητα για ένα νέο αδίκημα, η ποινική διαδικασία που είχε τεθεί στο αρχείο δυνάμει του άρθρου 32 § 1 θα συνεχιζόταν, «χωρίς καμία στέρηση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, από το διαδικαστικό σημείο στο οποίο βρισκόταν η υπόθεση στις 17 Ιουνίου 2005 [την επομένη της έναρξης ισχύος του νέου νόμου]».

Με ένα έγγραφο της 22 Νοεμβρίου 2007, το οποίο απευθύνθηκε στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, ο εισαγγελέας του Εφετείου Λάρισας σημείωσε ότι, αν ο καταδικασθείς είχε διαπράξει μέσα στην προβλεπόμενη από το άρθρο 32 § 1 προθεσμία ένα νέο αδίκημα εκ προθέσεως, η αρχειοθετημένη ποινική υπόθεση θα ανασυρόταν από το αρχείο. Αν ο καταδικασθείς είχε ασκήσει έφεση πριν την αρχειοθέτηση της υπόθεσής του, αυτή θα εισαγόταν ενώπιον των δευτεροβάθμιων δικαστηρίων προκειμένου να δικαστεί.

Το σύνολο της ρύθμισης που εισήχθη με τον νόμο 3346/2005 συνδυάζεται με γενικότερα μέτρα ποινικής και σωφρονιστικής πολιτικής. Ειδικότερα, τα άρθρα 31 και 32 προβλέπουν την υπό όρους παραγραφή των αδικημάτων που σχετίζονται με την μικρή εγκληματικότητα με σκοπό την αποσυμφόρηση των πινακίων των πλημμελειοδικείων, την επιτάχυνση της ποινικής διαδικασίας και τη μείωση του αριθμού των κρατουμένων. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που παρασχέθηκαν από την Κυβέρνηση, η ανησυχητική αύξηση των ποινικών δικών κατά τα χρόνια που προηγήθηκαν της ψήφισης του νόμου κινδύνευε να προσβάλει τα θεμελιώδη δικαιώματα των κατηγορουμένων, ειδικότερα εξαιτίας της αδυναμίας της διεκπεραίωσης των υποθέσεων μέσα σε λογική προθεσμία.

Το άρθρο 574 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ορίζει:

«1. (...) το ποινικό μητρώο αποτελείται από δελτία.

2. Σε κάθε δελτίο ποινικού μητρώου αναγράφονται τα εξής:

(...)

β) Οι (...)αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις ή βουλεύματα (...)

3. Στα δελτία ποινικού μητρώου εγγράφονται επίσης:

α) Η χάρη με άρση των συνεπειών της καταδίκης, η παραγραφή της πράξης ή της ποινής με ειδικό νόμο, η αναστολή εκτέλεσης της ποινής υπό όρους με ειδικό νόμο (...).

Με ένα έγγραφο της 30 Μαρτίου 2007, το οποίο απηύθυνε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, ο αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου διευκρίνισε ότι μόνον οι αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις εγγράφονται στα δελτία του ποινικού μητρώου και ότι, επομένως, ήταν εσφαλμένη η άποψη ότι οι μη αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις, οι οποίες αρχειοθετήθηκαν δυνάμει του νόμου 3346/2005, θα εγγράφονταν σε κάθε περίπτωση στο ποινικό μητρώο, ακόμη και αν ο ιδιώτης δεν είχε διαπράξει ένα νέο αδίκημα εκ προθέσεως μέσα σε μία προθεσμία δεκαοκτώ μηνών από την δημοσίευση του νόμου αυτού. Η άποψη αυτή διατυπώθηκε επίσης από τον εισαγγελέα εφετών Λάρισας, στο έγγραφό του της 22 Νοεμβρίου 2007 (βλέπε παράγραφο 19 πιο πάνω – βλέπε επίσης το βούλευμα αριθ. 82/2006, με το οποίο ο εισαγγελέας του Πλημμελειοδικείου Αθηνών κήρυξε την ακυρότητα και διέταξε την διαγραφή από το ποινικό μητρώο μιας καταδικαστικής απόφασης, η οποία είχε εκδοθεί στον πρώτο βαθμό και, στη συνέχεια, αρχειοθετήθηκε δυνάμει του νόμου 3346/2005).

Το άρθρο 1 του νόμου 1363/1938 (όπως τροποποιήθηκε από τον νόμο 1672/1939) ορίζει:

«Δια την ανέγερσιν ή λειτουργίαν Ναού οιοδήποτε δόγματος προαπαιτείται άδεια της οικείας ανεγνωρισμένης εκκλησιαστικής αρχής ή του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, κατά τα δια Β.Δ/τος, εκδιδόμενου προτάσει του Υπουργού Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, ειδικώτερον καθορισθησόμενα.

Ναοί ή ευκτήριοι οίκοι από της δημοσιεύσεως του κατά την προηγουμένην παράγραφον Β.Δ/τος ανεγειρόμενοι ή λειτουργούντες άνευ της τηρήσεως των εν αυτώ διατυπώσεων (...) κλείονται και σφραγίζονται υπό της οικείας Αστυνομικής Αρχής, απαγορευόμενης της λειτουργίας αυτών, οι δι' ανεγείροντες ή θέντες εις λειτουργίαν τιμωρούνται δια χρηματικής ποινής

μέχρι 50.000 δραχμών και φυλακίσεως 2 μέχρις 6 μηνών, μη μετατρέπομενης εις χρηματικήν.

(...)

Υπό τον όρο «ναός» νοούνται εν τω παρόντι Νόμω (...) παντός είδους ναοί (ενοριακοί ή μη, εξωκκλήσια και παρεκκλήσια)».

Γ. Η απόφαση Μανουσάκης και λοιποί κατά Ελλάδας της 26 Σεπτεμβρίου 1996

Στην υπόθεση *Μανουσάκης και λοιποί κατά Ελλάδας* (απόφαση της 26 Σεπτεμβρίου 1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-IV), το Δικαστήριο απέρριψε, καταρχήν, μία προκαταρκτική ένσταση της Κυβέρνησης που υποστήριζε ότι οι προσφεύγοντες δεν είχαν εξαντλήσει τα εθνικά ένδικα μέσα, με την παράλειψη σε δύο περιπτώσεις της προσφυγής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας κατά της σιωπηρής άρνησης του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων να τους χορηγήσει την ζητηθείσα άδεια. Το Δικαστήριο εκφράστηκε ως εξής:

«Το Δικαστήριο εκτιμά επιπλέον ότι, ακόμα κι αν υποθεθεί ότι οι ενδιαφερόμενοι είχαν προσφύγει επιτυχώς ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, τίποτα δεν μας επιτρέπει να θεωρήσουμε ότι θα είχαν λάβει την αιτούμενη άδεια, καθώς η διοίκηση δε συμμορφώνεται πάντα με τις αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας. Το παράδειγμα που παραθέτουν οι προσφεύγοντες στο υπόμνημά τους για την απόφαση της 29 Οκτωβρίου 1985 (αριθ. 4260/1985) του Συμβουλίου της Επικρατείας είναι ενδεικτικό ως προς τούτο: το Συμβούλιο της Επικρατείας είχε ακυρώσει μία απόφαση του υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων που απέρριπτε αίτημα μαρτύρων του Ιεχωβά να λειτουργήσουν εντευκτήριο και είχε παραπέμψει την υπόθεση στη διοίκηση προκειμένου αυτή να ερευνήσει εάν πληρούνταν οι εκ του νόμου προϋποθέσεις για τη χορήγηση μίας τέτοιας άδειας. Στις 7 Ιανουαρίου 1986, οι ενδιαφερόμενοι κατέθεσαν στον εν λόγω υπουργό νέα αίτηση στην οποία είχαν επισυνάψει αντίγραφο της απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας. Στις 3 Ιουλίου 1986, ο υπουργός τους ενημέρωσε ότι «δεν ήταν σε θέση να τους χορηγήσει την αιτούμενη άδεια». Μια δεύτερη αίτηση, στις 20 Ιανουαρίου 1987, απορρίφθηκε εκ νέου από τον υπουργό με την εξής διατύπωση: «(...) εμμένουμε στην απάντηση που δώσαμε προγενέστερα στην επιστολή (...) της 3 Ιουλίου 1986.»

34. Υπό αυτές τις συνθήκες, μία προσφυγή κατά της επικαλούμενης έμμεσης άρνησης της διοίκησης δε θα μπορούσε να θεωρηθεί πραγματική. Καθώς οι ενδιαφερόμενοι εξάντλησαν τα εθνικά ένδικα μέσα, η ένσταση πρέπει να απορριφθεί.»

Στην συνέχεια, το Δικαστήριο κατέληξε στην παραβίαση του άρθρου 9 της Σύμβασης με τους πιο κάτω όρους:

«51. Το Δικαστήριο σημειώνει, εντούτοις, ότι τόσο η Εισαγγελία Ηρακλείου, όταν άσκησε δίωξη κατά των προσφευγόντων (πιο πάνω παράγραφος 12), όσο και το Πλημμελειοδικείο Ηρακλείου αποφαινόμενο σε δεύτερο βαθμό, στην απόφασή του της 15 Φεβρουαρίου 1990 (πιο πάνω παράγραφος 15), βασίσθηκαν ρητά στην απουσία άδειας του επισκόπου επιπλέον εκείνης του υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ωστόσο, ο εν λόγω επίσκοπος, στον οποίο οι προσφεύγοντες υπέβαλαν αίτηση πέντε φορές, από τις 25 Οκτωβρίου 1983 έως τις 10 Δεκεμβρίου 1984, απάντησε ότι θα εξέταζε τον φάκελό τους. Έως σήμερα, εξ όσων γνωρίζει το Δικαστήριο, οι προσφεύγοντες δεν έχουν λάβει ρητή απάντηση. Κατά τα λοιπά, κατά την ακροαματική διαδικασία, εκπρόσωπος της Κυβέρνησης χαρακτήρισε ο ίδιος ανέντιμη τη συμπεριφορά του υπουργού και την απέδωσε σε ενδεχόμενη δυσκολία αυτού να αιτιολογήσει νομίμως μία ρητή απόφαση άρνησης ή σε φόβο μήπως δώσει στους ενδιαφερομένους τη δυνατότητα να προσβάλουν ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας μία ρητή διοικητική πράξη.

52. Υπό αυτές τις συνθήκες, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η Κυβέρνηση δεν μπορεί να επικαλείται την απείθεια των προσφευγόντων προς μία διατύπωση του νόμου για να αιτιολογήσει την επιβληθείσα επί αυτών καταδίκη. Το μέγεθος της ποινής μικρή σημασία έχει.

53. Όπως και η Επιτροπή, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η επίδικη καταδίκη επηρεάζει τόσο άμεσα τη θρησκευτική ελευθερία των προσφευγόντων που δεν μπορεί να θεωρηθεί ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, και συνεπώς, ούτε αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωνία.»

Δ. Η Απόφαση ResDH(2005)87 αναφορικά με την καταδίκη μαρτύρων του Ιεχωβά για την εγκατάσταση ενός οίκου προσευχής χωρίς προηγούμενη διοικητική άδεια στην υπόθεση Μανουσάκης και λοιποί κατά της Ελλάδας

Κατά την 940ή σύνοδο των Αντιπροσώπων των Υπουργών της 26 Οκτωβρίου 2005, η Επιτροπή των Υπουργών ψήφισε την Απόφαση ResDH(2005)87 αναφορικά με την εκτέλεση της πιο πάνω αναφερόμενης απόφασης *Μανουσάκης και λοιποί κατά Ελλάδας*.

Στο τμήμα που αφορά τα μέτρα γενικής τάξεως, η Επιτροπή των Υπουργών εκφράστηκε ως εξής:

«Κατόπιν της απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, η πρακτική της Κυβέρνησης σε ό,τι αφορά την άσκηση της διακριτικής ευχέρειάς της στη βάση των προαναφερόμενων νόμων συμμορφώθηκε άμεσα με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, γεγονός που καθιστά φανερό τον άμεσο αντίκτυπο που αναγνωρίζει το ελληνικό δίκαιο στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Κατόπιν της απόφασης του Δικαστηρίου, ο έλεγχος του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων αναφερόταν μόνον στις τυπικές προϋποθέσεις που όρισε το προαναφερόμενο διάταγμα (βλέπε παράγραφο 47 της απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου). Κατόπιν αυτής της απόφασης, η διοίκηση είχε δώσει την άδειά της σε όλες τις ανάλογες υποθέσεις, εκτός από μία που αφορούσε σαϊεντολόγους των οποίων η αίτηση είχε απορριφθεί για λόγους καθαρά διαδικαστικούς και δεν αποτέλεσε ποτέ το αντικείμενο ενός ενδίκου μέσου ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Οι Αντιπρόσωποι των Υπουργών δήλωσαν ικανοποιημένοι για τη σταθερότητα αυτής της διοικητικής πρακτικής κατόπιν της απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, γεγονός που όντως απέτρεψε να διαπραχθούν νέες παραβιάσεις.

Η κατάσταση αυτή είχε επιβεβαιωθεί από τα ελληνικά δικαστήρια. Έτσι, στη βάση της απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου στην υπόθεση Μανουσάκης και λοιποί, ο Άρειος Πάγος είχε κρίνει ομόφωνα στις 6 Δεκεμβρίου 2001 (απόφαση αριθ. 20/2001), στο πλαίσιο μιας ποινικής υπόθεσης αναφορικά με το αντικανονικό άνοιγμα ενός τόπου λατρείας το 1994, ότι η «απόλυτη διακριτική ευχέρεια» που αναγνωρίζεται στη διοίκηση

από το άρθρο 1, παράγραφοι 1(γ) και 3, του Βασιλικού Διατάγματος της 20 Μαΐου/2 Ιουνίου 1939 συνιστούσε «έναν ανεπίτρεπτο περιορισμό της ελευθερίας της θρησκευτικής πίστης, κάτι που ήταν αντίθετο προς το άρθρο 13, παράγραφοι 1 και 2, του Συντάγματος και προς το άρθρο 9, παράγραφοι 1 και 2, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου».

Η αποτελεσματικότητα του ελέγχου αυτής της νέας πρακτικής από το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει βελτιωθεί σημαντικά σήμερα, συμπεριλαμβανομένης της ορθής εφαρμογής των αμιγώς τυπικών απαιτήσεων που πρέπει ακόμα να τηρούνται κατά την υποβολή αίτησης για άδεια ανέγερσης ή λειτουργίας ενός τόπου λατρείας. Αν και είναι αλήθεια ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο είχε κρίνει κατά το χρόνο των πραγματικών περιστατικών ότι ο έλεγχος αυτός ήταν ανεπαρκής ως προς την Ευρωπαϊκή Σύμβαση, η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι η διαδικασία έχει γίνει σημαντικά ταχύτερη σήμερα (βλέπε Τελική Απόφαση ResDH(2005)65 σχετικά με την υπόθεση Παφίτης και λοιποί κατά Ελλάδα και άλλες υποθέσεις, και διασφαλίστηκε ο πλήρης σεβασμός από τη διοίκηση των αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας (βλέπε Τελική Απόφαση ResDH(2004)81 σχετικά με την υπόθεση Hornsby κατά Ελλάδα και άλλες υποθέσεις). Τούτο είχε επίσης αποκλείσει την πιθανότητα να καθυστερούν οι διοικητικές αποφάσεις, συμπεριλαμβανομένης και της δικαστικής εξέτασης των καθυστερήσεων αυτών για υπερβολικά μεγάλο διάστημα.»

ΑΙΤΙΑΣΕΙΣ

Επικαλούμενος τα άρθρα 6 § 1 και 13 της Σύμβασης, ο προσφεύγων παραπονείται για μία παραβίαση του δικαιώματός του για πρόσβαση σε δικαστήριο.

Επικαλούμενος το άρθρο 9 της Σύμβασης, ο προσφεύγων παραπονείται για μία προσβολή του δικαιώματός του στην θρησκευτική ελευθερία.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Επικαλούμενος τα άρθρα 6 § 1 και 13 της Σύμβασης, ο προσφεύγων παραπονείται διότι, δυνάμει της νέας νομοθεσίας, στερήθηκε του δικαιώματος να παρουσιάσει την υπόθεσή του ενώπιον του Εφετείου. Στερήθηκε έτσι του

δικαιώματός του να ζητήσει την επανεξέταση της υπόθεσής του, παραμένοντας στιγματισμένος για πάντα ως ένοχος. Σε αυτό βλέπει επίσης μία παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης.

Το Δικαστήριο σημειώνει καταρχήν ότι, ακόμη και αν ο προσφεύγων επικαλείται το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, παραπονείται κατ'ουσίαν για μία παραβίαση του δικαιώματος να ασκήσει έφεση επί ποινικής υποθέσεως, ένα δικαίωμα που καθιερώνεται από το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου αριθ. 7. Θα εξετάσει επομένως την αιτίαση αυτή υπό το πρίσμα του άρθρου αυτού, το οποίο ορίζει:

«1. Κάθε πρόσωπο που καταδικάστηκε για αξιόποινη πράξη από δικαστήριο, έχει το δικαίωμα της επανεξέτασης από ανώτερο δικαστήριο της απόφασης με την οποία κηρύχθηκε ένοχος ή της απόφασης με την οποία του επιβλήθηκε ποινή. Η άσκηση αυτού του δικαιώματος και οι λόγοι για τους οποίους μπορεί αυτό να ασκηθεί, διέπονται από το νόμο.

2. Από το δικαίωμα μπορούν να γίνουν εξαιρέσεις στην περίπτωση αξιόποινων πράξεων μικρής σημασίας, όπως ορίζονται στο νόμο, ή στις περιπτώσεις που ο καταδικασθείς κρίθηκε σε πρώτο βαθμό από το ανώτερο δικαστήριο, ή καταδικάστηκε μετά από άσκηση ενδίκου μέσου εναντίον της απαλλαγής του.»

Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι το άρθρο 32 του νόμου 3346/2005 προβλέπει ότι, σε περίπτωση καταδικαστικής απόφασης σε ποινή φυλάκισης μέχρι έξι μηνών, η οποία δεν είναι τελεσίδικη και δεν έχει εκτελεστεί μέχρι την έναρξη ισχύος του νόμου, οι υποθέσεις τίθενται στο αρχείο από τον εισαγγελέα. Ο νομοθέτης είχε ως σκοπό να καταστήσει ανενεργές ορισμένες καταδικαστικές αποφάσεις, οι οποίες, λαμβανομένου υπόψη του περιορισμένου χαρακτήρα της εκδοθείσας κύρωσης, δεν φαίνονταν σημαντικές. Η ρύθμιση αυτή δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να χαρακτηριστεί *sui generis* ως αναστολή εκτέλεσης μιας ποινής για δεκαοκτώ μήνες, όπως υποστηρίζει ο προσφεύγων, γιατί δεν πρόκειται για το ανασταλτικό αποτέλεσμα μιας ποινής αλλά για την παραγραφή της. Η ποινή δεν θα έπρεπε να εκτιθεί, παρά μόνον στην περίπτωση κατά την οποία μία καταδίκη σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από τον νόμο εκδιδόταν πριν από τις 17 Δεκεμβρίου 2006, δηλαδή σε μία προθεσμία δεκαοκτώ μηνών από την δημοσίευση του νόμου.

Όμως, το μέτρο αυτό δεν προσβάλλει το δικαίωμα του προσφεύγοντος στον διπλό βαθμό δικαιοδοσίας, αφού ο αξιόποινος χαρακτήρας της πράξης εξαφανίζεται

και δεν προκύπτει από αυτόν οποιαδήποτε συνέπεια για την ιδιωτική ζωή του κατηγορουμένου. Εφόσον η ποινή δεν έχει εκτελεστεί και η καταδίκη δεν έχει καταχωριστεί στο ποινικό μητρώο, το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου αριθ. 7 δεν μπορεί να εφαρμοστεί. Και αν ακόμη υποτεθεί ότι έχει εφαρμογή, δεν υπήρξε παραβίαση διότι, αν ο ενδιαφερόμενος διαπράξει μία νέα παράβαση, μέσα σε μία προθεσμία δεκαοκτώ μηνών από την δημοσίευση του νόμου, η διαδικασία θα επαναρχίσει από το σημείο στο οποίο είχε διακοπεί με δυνατότητα άσκησης έφεσης.

Ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι η ρύθμιση του άρθρου 32 του νόμου 3346/2005 δεν έχει σχέση με εκείνη που περιέχεται μέσα στο Σύνταγμα και αφορά την αμνηστία ή την προεδρική χάρη. Η ρύθμιση αυτή τον θέτει σε μία μειονεκτική θέση διότι τον στερεί από το δικαίωμά του να δικαστεί σε έναν δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας και προβλέπει πάντοτε την δυνατότητα να εκτίσει το ενδιαφερόμενο πρόσωπο την ποινή του σε περίπτωση που θα εκδιδόταν μεταγενέστερα μία άλλη ποινή. Η ερμηνεία του άρθρου 32 που δόθηκε από την εγκύκλιο του εισαγγελέα του Αρείου Πάγου είναι κατ'αυτόν αντίθετη προς το γράμμα του άρθρου αυτού και αποδεικνύει την φροντίδα του εισαγγελέως να διορθώσει στην πράξη το περιεχόμενο του άρθρου αυτού που είναι αντίθετο προς το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου αριθ. 7.

Ο προσφεύγων παραπονείται ότι ο νέος νόμος εφαρμόζεται αυτεπαγγέλτως και δεν παρέχει επιλογή στον κατηγορούμενο. Έτσι, είναι υποχρεωμένος να υφίσταται μέχρι σήμερα τις ολέθριες συνέπειές του. Πράγματι, η έναρξη ισχύος του νόμου αποκρυστάλλωσε την «νομιμότητα» των διώξεων σε βάρος του, συνέβαλε στο να διατηρηθεί, στο ηθικό επίπεδο, μία καταδίκης που αφορούσε την άσκηση θεμελιωδών δικαιωμάτων, χωρίς αυτός να μπορέσει να αποδείξει ότι άδικη, καθώς και να φοβίσει τα άλλα μέλη της θρησκευτικής κοινότητας.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι τα συμβαλλόμενα Κράτη έχουν καταρχήν μία διακριτική ευχέρεια να αποφασίσουν τον τρόπο άσκησης του δικαιώματος που προβλέπεται από το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου αριθ. 7. Έτσι, η εξέταση μιας κήρυξης της ενοχής ή μιας καταδίκης από ένα ανώτερο δικαστήριο μπορεί να αναφέρεται σε ζητήματα τόσο πραγματικά όσο και νομικά ή να περιορίζεται στα νομικά σημεία. Εν τούτοις, οι περιορισμοί που έχουν τεθεί από τις εθνικές νομοθεσίες στο δικαίωμα του ενδίκου μέσου που μνημονεύεται από την διάταξη αυτή οφείλουν, σε αναλογία προς το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο που καθιερώθηκε από το άρθρο 6 της Σύμβασης, να διώκουν έναν θεμιτό σκοπό και να μην προσβάλλουν την

ίδια την ουσία του δικαιώματος αυτού (*Haser κατά Ελβετίας* (déc.), αριθ. 33050/96, 27 Απριλίου 2000).

Το Δικαστήριο σημειώνει εξ αρχής ότι, σύμφωνα με τα στοιχεία της δικογραφίας, ο νόμος 3346/2005 ωφελεί καταρχήν τα πρόσωπα που έχουν καταδικαστεί στον πρώτο βαθμό ή κατ'έφεση σε ποινές που φθάνουν τους έξι μήνες φυλάκισης, ειδικότερα στο μέτρο που οι ποινές αυτές δεν έχουν εκτελεστεί ούτε εγγραφεί στο ποινικό μητρώο τους. Στο τελευταίο αυτό σημείο, το Δικαστήριο δίνει ιδιαίτερο βάρος στην γνώμη που εκφράστηκε κατά τρόπο συγκλίνοντα από τους εισαγγελείς της χώρας σχετικά με την απαγόρευση της εγγραφής στο ποινικό μητρώο μιας καταδίκης όπως εκείνη που επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα. Επιπλέον, το Δικαστήριο δέχεται ότι ο νέος νόμος διώκει ένα θεμιτό σκοπό, ήτοι την επιτάχυνση της ποινικής δικαιοσύνης μέσω της αποσυμφόρησης του πινακίου των δικαστηρίων από τις λιγότερο σημαντικές υποθέσεις.

Σε ό,τι αφορά την προσωπική περίπτωση του προσφεύγοντος, απομένει συνεπώς στο Δικαστήριο να κρίνει αν η αρχειοθέτηση της ποινικής υπόθεσής του είχε άλλες αρνητικές συνέπειες, γεγονός που θα μπορούσε να του αποδώσει ένα έννομο συμφέρον να δικαστεί εκ νέου η υπόθεσή του σε ανώτερο βαθμό δικαιοδοσίας.

Είναι αλήθεια ότι η διατήρηση, ακόμη και υπό προϋποθέσεις, της δυνατότητας της επανάληψης της δίωξης σε περίπτωση διάπραξης μιας νέας παράβασης (βλέπε πιο πάνω), δημιουργεί αμφιβολίες σε ό,τι αφορά τα δικαιώματα του κατηγορουμένου. Εν τούτοις, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι στις υποθέσεις που προέρχονται από μία ατομική προσφυγή, ουδόλως έχει ως αποστολή να ελέγξει αφηρημένα την επίδικη λογοτεχνία, αλλά οφείλει να περιορίζεται στο μέτρο του δυνατού στην εξέταση των προβλημάτων που τέθηκαν από την περίπτωση της οποίας επιλήφθηκε (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Padovani κατά Ιταλίας*, 26 Φεβρουαρίου 1993, § 24, série A no. 257-B). Όμως, εν προκειμένω, το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο προσφεύγων δεν έχει κατά πάσα πιθανότητα τελέσει αδίκημα μέσα σε δεκαοκτώ μήνες από την δημοσίευση του νέου νόμου και ότι, ως εκ τούτου, η ποινική υπόθεσή του δεν θα μπορεί πλέον να ανασυρθεί από το αρχείο και να του αντιταχθεί (*Πάνου κατά Ελλάδας*, αριθ. 44058/05, 8 Ιανουαρίου 2009 και *Πατσουρής κατά Ελλάδας*, αριθ. 44062/05, 8 Ιανουαρίου 2009).

Ενόψει των προηγούμενων, το Δικαστήριο εκτιμά ότι, μέσα στις ιδιαίτερες συνθήκες της παρούσας υπόθεσης, η εφαρμογή των διατάξεων του νόμου 3346/2005 είχε αποτελέσματα που μπορούν να συγκριθούν με μία παύση της δίωξης. Επομένως,

το Δικαστήριο καταλήγει ότι η αρχειοθέτηση της ποινικής υπόθεσης του προσφεύγοντος δυνάμει του νέου νόμου δεν έθεσε κανένα πρόβλημα υπό το πρίσμα του δικαιώματος σε δύο βαθμούς δικαιοδοσίας, ακόμη και αν, σε ένα αρχικό στάδιο, ο προσφεύγων είχε καταδικαστεί για ένα αδίκημα για το οποίο προβλεπόταν ποινή φυλάκισης (πιο πάνω αναφερόμενη απόφαση *Πάνου κατά Ελλάδας*, § 38).

Έπεται ότι αυτό το τμήμα της προσφυγής πρέπει να απορριφθεί ως προδήλως αβάσιμο, κατ'εφαρμογήν του άρθρου 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης.

2. Ο προσφεύγων παραπονείται ότι η καταδίκη του από το Πλημμελειοδικείο Αριδαίας προσέβαλε την θρησκευτική ελευθερία του, την οποία εγγυάται το άρθρο 9 της Σύμβασης, το οποίο ορίζει:

«1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις την ελευθερίαν σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας, το δικαίωμα τούτο επάγεται την ελευθερίαν αλλαγής θρησκείας ή πεποιθήσεων, ως και την ελευθερίαν εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων μεμονωμένως, ή συλλογικώς, δημοσία ή κατ'ιδίαν, δια της λατρείας, της παιδείας και της ασκήσεως των θρησκευτικών καθηκόντων και τελετουργιών.

2. Η ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελέση αντικείμενο έτερων περιορισμών πέραν των προβλεπόμενων υπό του νόμου και αποτελούντων αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία δια την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της δημοσίας τάξεως, υγείας και ηθικής, ή την προάσπισιν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων.»

Χωρίς να προβάλλει τυπικά μία ένσταση απαραδέκτου, η Κυβέρνηση υπογραμμίζει στις παρατηρήσεις της ότι ο προσφεύγων δεν άσκησε προσφυγή ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας κατά των αποφάσεων του Υπουργείου που απέρριψαν τις αιτήσεις για έκδοση αδειας οικοδόμησης και χρήσης ενός οίκου προσευχής. Δείχνει έτσι να υπονοεί ότι ο προσφεύγων δεν εξάντλησε τα εθνικά ένδικα μέσα.

Κατά τον προσφεύγοντα, οποιοδήποτε ένδικο μέσο που σχετίζεται με τον πληθυσμό τον ομιλούντα την μακεδονική γλώσσα στην Ελλάδα θα ήταν μάταιο, γιατί

τα δικαστήρια έχουν αρνητική τακτική έναντι όλων των υποθέσεων που συνδέονται με ζητήματα σχετικά με τις μειονότητες.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 35 § 1 της Σύμβασης, δεν μπορεί να επιληφθεί μιας υποθέσεως παρά μόνον μετά την εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων. Ως προς τούτο, υπογραμμίζει ότι οποιοσδήποτε προσφεύγων πρέπει να έχει δώσει στα εθνικά δικαστήρια την δυνατότητα που το άρθρο 35 § 1 έχει σκοπό να παρέξει καταρχήν στα συμβαλλόμενα Κράτη: την αποφυγή ή την επανόρθωση των επικαλουμένων παραβιάσεων εναντίον του (*Cardot κατά Γαλλίας*, 19 Μαρτίου 1991, § 36, série A no. 200). Ο κανόνας αυτός θεμελιώνεται πάνω στην υπόθεση ότι η εθνική έννομη τάξη προσφέρει ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο ως προς την επικαλούμενη παραβίαση (βλέπε, για παράδειγμα, *Selmouni κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 25803/94, § 74, CEDH 1999-V).

Οι διατάξεις του άρθρου 35 § 1 δεν συστήνουν πάντως παρά την εξάντληση των ενδίκων μέσων, τα οποία είναι ταυτόχρονα σχετικά με τις επικαλούμενες παραβιάσεις, διαθέσιμα και αποτελεσματικά. Αυτά πρέπει να υφίστανται σε επαρκή βαθμό βεβαιότητας όχι μόνον στην θεωρία, αλλά και στην πρακτική, άλλως στερούνται της επιθυμητής αποτελεσματικότητας και προσβασιμότητας. Το εναγόμενο Κράτος έχει την ευθύνη να αποδείξει ότι οι απαιτήσεις αυτές ικανοποιούνται (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Vernillo κατά Γαλλίας*, 20 Φεβρουαρίου 1991, série A no. 198, § 27, και *Dalia κατά Γαλλίας*, 19 Φεβρουαρίου 1998, § 38, *Recueil* 1998-I).

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ότι στην πιο πάνω αναφερόμενη υπόθεση *Μανουσάκης και λοιποί κατά Ελλάδα*, στην οποία η Κυβέρνηση είχε προβάλει μία παρόμοια ένσταση, έκρινε ότι, σε αυτόν τον τύπο υποθέσεων, ένα ένδικο μέσο ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί αποτελεσματικό, αφού, ακόμη και αν το Συμβούλιο της Επικρατείας δικαιώσει τους ενδιαφερόμενους, η διοίκηση αρνείται να συμμορφωθεί προς τις αποφάσεις του.

Εν τούτοις, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η κατάσταση έχει εξελιχθεί στην Ελλάδα έκτοτε. Στην Απόφασή τους ResDH(2005)87 αναφορικά με την εκτέλεση της απόφασης *Μανουσάκης και λοιποί*, οι Αντιπρόσωποι των Υπουργών διαπίστωσαν ότι, κατόπιν της απόφασης του Δικαστηρίου της 26 Σεπτεμβρίου 1996, ο έλεγχος του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων αναφερόταν μόνον στις τυπικές προϋποθέσεις που όρισε το Βασιλικό Διάταγμα της 20 Μαΐου/2 Ιουνίου 1939 και ότι η διοίκηση είχε δώσει την «άδειά της σε όλες τις ανάλογες υποθέσεις, εκτός από μία

που αφορούσε σαϊεντολόγους των οποίων η αίτηση είχε απορριφθεί για λόγους καθαρά διαδικαστικούς και δεν αποτέλεσε ποτέ το αντικείμενο ενός ενδίκου μέσου ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Η κατάσταση αυτή είχε επιβεβαιωθεί από τα ελληνικά δικαστήρια. Έτσι, στη βάση της απόφασης του Δικαστηρίου, ο Άρειος Πάγος είχε κρίνει ομόφωνα στις 6 Δεκεμβρίου 2001 (απόφαση αριθ. 20/2001), στο πλαίσιο μιας ποινικής υπόθεσης αναφορικά με το αντικανονικό άνοιγμα ενός τόπου λατρείας το 1994, ότι η «απόλυτη διακριτική ευχέρεια» που αναγνωρίζεται στη διοίκηση από το άρθρο 1, παράγραφοι 1(γ) και 3, του Βασιλικού Διατάγματος της 20 Μαΐου/2 Ιουνίου 1939 συνιστούσε «έναν ανεπίτρεπτο περιορισμό της ελευθερίας της θρησκευτικής πίστης, κάτι που ήταν αντίθετο προς το άρθρο 13, παράγραφοι 1 και 2, του Συντάγματος και προς το άρθρο 9, παράγραφοι 1 και 2, της Σύμβασης.

Οι Αντιπρόσωποι υπογράμμισαν επίσης ότι η διαδικασία είχε καταστεί σημαντικά ταχύτερη σήμερα. Τούτο είχε επίσης αποκλείσει την πιθανότητα να καθυστερούν οι διοικητικές αποφάσεις, συμπεριλαμβανομένης και της δικαστικής εξέτασης των καθυστερήσεων αυτών για υπερβολικά μεγάλο διάστημα.

Κάτω από τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η προσφυγή ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας συνιστούσε ένα ένδικο μέσο διαθέσιμο και κατάλληλο που έπρεπε να επιχειρηθεί από τον προσφεύγοντα.

Έπεται ότι αυτό το τμήμα της προσφυγής πρέπει να απορριφθεί λόγω μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων, κατ'εφαρμογήν του άρθρου 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο, ομόφωνα,

Κηρύσσει την προσφυγή απαράδεκτη.

(υπογραφή)

André Wampach

Αναπληρωτής Γραμματέας

(υπογραφή)

Nina Vajić

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση του συνημμένου
εγγράφου από τα γαλλικά.

Αθήνα, 16 Νοεμβρίου 2009

Ο μεταφραστής

Αλέξανδρος Πετροτσόπουλος